

Onderzoek naar vervolging van Haviken in Zuidoost-Brabant en het Limburgse-Peelgebied

Marc Verbeeten & John Versijken

Het is moeilijk een daadwerkelijk beeld te krijgen van de stootvogelvervolging in Nederland. Het vrij jonge registratiesysteem van de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN) laat het aantal vastgestelde feiten zien. In hoeverre het aantal constatering afwijkt van de realiteit is onmogelijk in te schatten. Het registratiesysteem is namelijk afhankelijk van de verspreiding en activiteiten van wandelaars, veldwaarnemers en opsporingsambtenaren. Dit betekent onder andere dat niet of nauwelijks bezochte gebieden theoretisch vrij zijn van vervolging.

Stootvogelvervolging

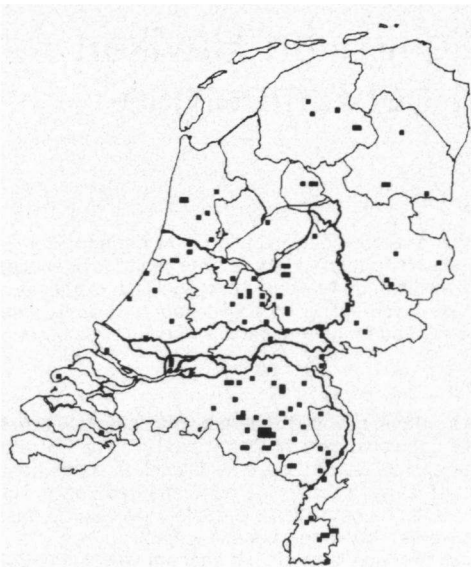
Het registratiesysteem laat zien dat vooral Buizerd en Havik gevoelig zijn voor vervolging. Uit cijfers blijkt dat in 1996 bijna 60% van de gevallen van stootvogelvervolging terug te voeren is op de Buizerd, namelijk 160 van de 267 meldingen. Oorzaken waaraan de Buizerd deze twijfelachtige status heeft te danken, is zonder meer de talrijkheid van de soort, zeker wanneer de populatie gedurende een deel van het jaar wordt aangevuld met wintergasten. Ook de betrekkelijk simpele wijze waarop deze fervente paalzitter, c.q. aaseter aan zijn einde kan worden gebracht, bepaalt zijn lot.

De Havik komt met 65 meldingen op een jammerlijke tweede plaats als het gaat om vervolging. Zijn gastronomische voorkeuren veroorzaken veel ergernissen bij siervogelhouders, postduivenhouders, jagers en jachttopzichters. Ook zijn reputatie van jachtvogel, maakt hem binnen valkenierskringen een belangrijk doelwit.

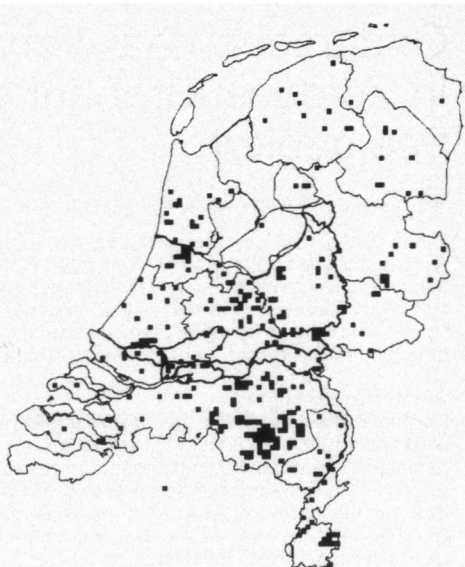
Wat betreft laatstgenoemde soort, de Havik, is in de aanloop naar het broedseizoen 1997 een actieplan gestart. Een kleine groep mensen van politie, Algemene Inspectiedienst (AID), Controleurs Flora & Fauna, aangevuld met enkele vogelaars hebben in dat jaar Zuidoost-Brabant plus het Limburgse-Peelgebied op structurele wijze onder de loop genomen. Doelstelling was het nagaan of en in welke mate (illegale) valkeniers of andere personen eieren of jongen van Haviken uithalen.

Uitbreiding van valkeniers betekent waarschijnlijk een in omvang niet te voorspellen toename van de bedreigingen voor de Havik.
Foto: Peter Otten.

Woonplaats valkeniers (121).

Woonplaats valkeniers (121) en aspirant-valkeniers (205).

Een stukje historie

In de eerste decennia van deze eeuw waren de grote bosbeplantingen in het oostelijke deel van Noord-Brabant nog niet gerealiseerd. Sterker nog, het werkgebied (ten zuiden van de lijn Tilburg-Gemert en ten oosten van de lijn Oss-Eindhoven) bestond voor een niet onbelangrijk deel uit woeste gronden; een niet-ontgonnen hoogveengebied, wat de aanwezigheid van de Havik niet ten goede kwam. De Havik was in de gehele provincie een zeer schaarse soort met slechts enkele bekende broedgevallen. Ook de structurele vervolgingsactiviteiten (de Jachtwet van 1852 voorzag in een premieregeling voor schadelijk gedierte) beperkten de Havik danig in zijn mogelijkheden.

De Vogelwet 1936 moest hier verandering in brengen, doch vervolging bleef meer regelmaat dan uitzondering. Desalniettemin was uitbreiding van het bosareaal de oorzaak van een stijgende lijn in de totale Noord-Brabantse populatie. Deze groeide uit tot minstens twaalf broedparen in 1955. In 1960 werd de populatie op veertig à zestig paren geschat.

Na 1960 kreeg de Havik te maken met een volgende tegenslag. Landbouwbestrijdingsmiddelen gaven het havikenbestand bijna de nekslag. De totale Nederlandse populatie bleek aan het eind van dat decennium te zijn gedecimeerd tot slechts enkele tientallen paren. Van 1963 tot 1966 werd er door het ministerie van Landbouw een beloning van honderd gulden uitgelooft voor elk succesvol verlopen haviksbroedsel. Desondanks zorgden activiteiten door mensen ervoor dat in 1965 in Helmond en Bakel vijf van de zes nesten verloren gingen.

Het feit dat de populatie, na het verbod op bepaalde bestrijdingsmiddelen, een spectaculaire toename doormaakte, bevestigde de desastreuze gevolgen welke deze stoffen opleverden. In 1980

wordt de Noord-Brabantse populatie weer op bijna honderd paren geschat.

Een gedegen aantalsschatting betreffende het gebied dat in 1997 onderzocht is, is in de literatuur niet terug te vinden. Dit omdat een dergelijk onderzoek gericht op Zuidoost-Brabant nooit is uitgevoerd. De Provinciale Planologische Dienst van Noord-Brabant schat na een avifauna-onderzoek in 1986 de populatie in Midden- en Oost-Brabant op 90 tot 105 broedparen. Zij plaatsten hierbij de opmerking dat een duidelijk patroon van verspreiding is te ontdekken, waarbij opvalt dat de soort in het oostelijke deel (richting onderzoeksgebied 1997) talrijker aanwezig is ten opzichte van het westelijke.

Het vrij recente boek Broedvogels van Midden- en Oost-Brabant van de provincie Noord-Brabant (1997) komt in een vergelijkbaar gebied in de periode 1989-1992 uit op een aantalsschatting van 180-225 paren.

Het onderzoek in 1997

Het onderzoek omvatte enkele goed gecoördineerde en vrij arbeidsintensieve acties.

In het vroege voorjaar is het totale werkgebied onderzocht op aanwezigheid van bezette nesten. De eieren in de desbetreffende nesten werden voorzien van onzichtbare merktekens. Omdat de eieren vermoedelijk in een vroeg stadium worden uitgehaald, werden er in een periode tussen 27 maart en 10 april (de piek valt omstreeks begin april) zoveel mogelijk eieren gemerkt. Vanwege de bewijsvoering geschiedt dit in het bijzijn van een opsporingsambtenaar.

Op 13 mei 1997, toen de eieren bijna uitkwamen (broedperiode van Haviken is 40 tot 44 dagen), werd een controle uitgevoerd bij achttien valkeniers, één aspirant-valkenier en twee personen met grote broedmachines.

Vervolgens was er het streven alle jonge Haviken

in het gebied te voorzien van een chip. Omstreeks 20 mei kwamen de eerste Haviken uit het ei. Vanaf die tijd bestond de mogelijkheid dat deze werden uitgehaald. Het inbrengen van de chip diende daarom ook in een zo vroeg mogelijk stadium te gebeuren. Uiteraard weegt het belang van de vogels het zwaarste en gebeurde dit pas toen hun conditie dit toeliet. De (minuscule) chip werd (ter plekke) zorgvuldig door een dierenarts onderhuids ingebracht op een zodanige wijze dat de Havik er nooit enige last van kon ondervinden.

Met behulp van een zogenaamde 'reader' (afleesapparaat) is men in staat om gechipte vogels te achterhalen. Op 28 juni vond er een tweede controle plaats bij vijftien valkeniers en tien aspirant-valkeniers.

Het hele actieplan had pas kans van slagen als er zo min mogelijk ruchtbaarheid aan werd gegeven. Daarom zijn alle acties uitgevoerd met een zo klein mogelijke personele bezetting.

Resultaten

In 47 nesten werden 148 eieren gemerkt. In één geval waren de eieren al geroofd op het moment dat het nest werd gecontroleerd. Tijdens de eerste controle op 13 mei, werden op geen enkel adres gemerkte eieren aangetroffen.

Tijdens het 'chippen' bleek dat er al zes nesten door mensen waren uitgehaald. Doordat dit in een zeer vroege fase gebeurt, kunnen de jonge vogels nog worden voorzien van de verplichte vaste voeding. Het is zeer wel mogelijk dat het valkeniersgilde op dat moment weer een aantal 'eerlijke' vogels rijker is geworden.

Er werden 164 jongen uit 58 nesten voorzien van een chip, waarvan er uiteindelijk geen enkele tijdens de tweede controle werd teruggevonden. Desondanks werden tal van overtredingen geconstateerd, hetgeen resulteerde in het verbaliseren van maar liefst 27,5% van de gecontroleerde valkeniers en 25% van de aspirant-valkeniers. Percentages die de geloofwaardigheid van de valkeniers en het aanzien van de hele valkerij sterk ter discussie stellen.

Hoewel er geen jongen bij de controles zijn gevonden, werd niet elke broedpoging succesvol afgerond. In het totaal werden er 91 nesten gevonden, waarvan bij 79 de resultaten bekend zijn. Daarvan was het merendeel (bijna 71%) wel succesvol, doch de overige mislukten om tal van oorzaken.

Drie mislukkingen (3,8%) hadden een natuurlijke oorzaak: slecht weer, onbevuchte eieren en een broedend wijfje dat bleek te zijn gestorven aan een hersenbloeding.

In zes gevallen (7,6%) werden de eieren of de jongen uitgehaald. Andere vormen van vervolging werden ook viermaal (5,1%) geconstateerd. Twee keer werd het nest met de eieren vernield. Eén keer werd het nest in de eifase doorschoten. In het laatste geval werden de drie jongen op het nest gedood.

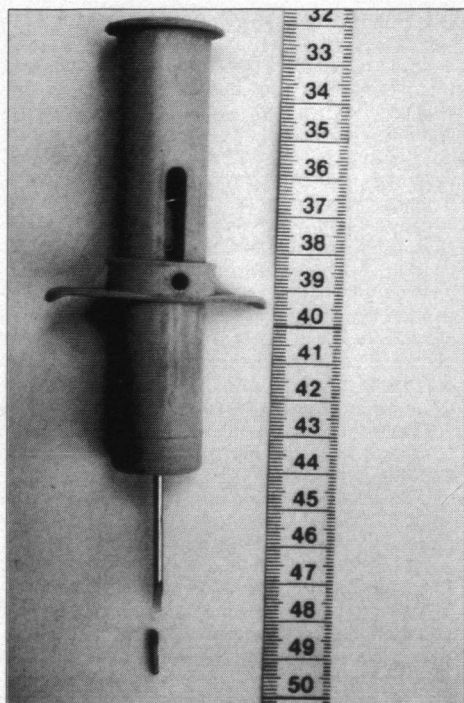
Van de overige tien nesten (12,7%) bleef de oorzaak van mislukking onbekend.

Uit het onderzoek blijkt dat van de 79 nesten waarvan de resultaten bekend zijn, op z'n minst zo'n 13% van de gevallen verloren is gegaan door vervolging van mensen!

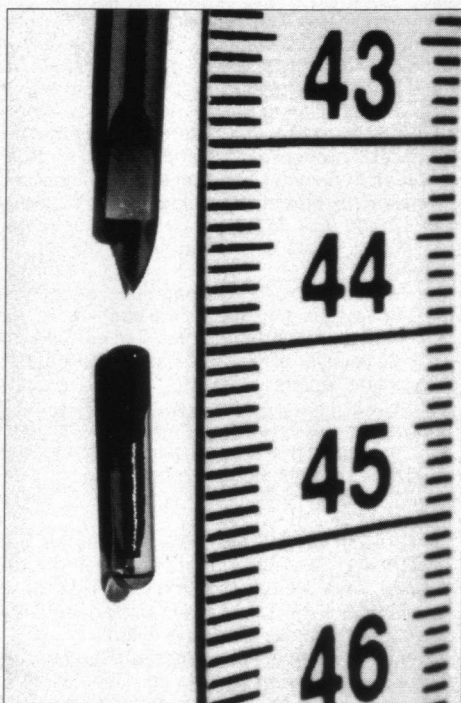

Hopenlijk komt er een waterdichte wetgeving, waardoor het roven van stootvogels uit de natuur wordt uitgesloten.

Foto: Paul van Gaalen.

Het apparaat waarmee de chip wordt ingebracht, met daaronder een chip.
Foto: Hans van Lieshout.

De minuscule chip werd ter plekke zorgvuldig door een dierenarts aangebracht.
Foto: Hans van Lieshout.

Discussie

Alhoewel er geen gemerkte eieren of 'gechipte' jongen zijn aangetroffen bij de gecontroleerde personen, heeft het actieplan voor veel commotie gezorgd in de valkenierswereld.

Gezien het aantal en de aard van de geconstateerde overtredingen is gebleken dat de valkeniers het niet zo nauw nemen met de voor hun hobby geldende regels.

Het aantal nesten dat is gevonden in het werkgebied, is verheugend. Vervolging brengt in dit gebied de Havik als soort nauwelijks in gevaar. Om echter niet te vervallen in tijden van weleer, blijft het wel noodzaak dat alle misstappen worden gesignaleerd.

De vraag blijft of de resultaten van dit onderzoek ook de landelijke trend bepalen. Het is vermel-

denswaard dat zich in het onderzoeksgebied de grootste dichtheid valkeniers en aspirant-valkeniers bevindt. Op kaartje 1 zijn de woonplaatsen van de huidige 121 valkeniers aangegeven. Er zijn 205 personen die een valkeniersvergunning hebben aangevraagd. Wanneer deze groep van aspirant-valkeniers een vergunning krijgt, ontstaat de situatie zoals op kaartje 2 is te zien.

Mogelijk is dit een bepalende factor voor het beeld dat is geschetst door het onderzoek. De huidige wetgeving staat maximaal 121 valkeniers (landelijk) toe.

Uitbreiding van valkeniers betekent waarschijnlijk een in omvang niet te voorspellen toename van de bedreigingen voor de Havik. Hopelijk komt er een waterdichte wetgeving, waardoor het roven in de natuur wordt uitgesloten.

■ Marc Verbeeten, Phaffstraat 2, 5735 CN Aarle-Rixtel & John Vereijken, Margrietstraat 59, 5741 XL, Beek en Donk.

LITERATUUR:

- Bijlsma, R.G. (1993): Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
 Erve, F.J.H. van (eindredactie) (1967): Avifauna van Noord-Brabant. Van Gorcum, Assen.
 Heijnen, T., F. Post & J. van der Winden (1986): Avifaunaonderzoek Midden- en Oost-Brabant. Provinciale Planologische Dienst van Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.
 Lieshout, H. van (1996): Roofvogelvervolg in Noord-Brabant in 1995. De Takkeling 4 (1): 93-95.
 Lieshout, H. van, J. Schipperlijn, P. Zoun & R.G. Bijlsma (1997): Roofvogelvervolg in Nederland in 1996. De Takkeling 5 (1): 43-51.
 Lieshout, H. van, M. Verbeeten & J. Vereijken (1997): De Havik in Zuidoost-Brabant. Rapport in eigen beheer.
 Poelmans, W. & J. van Diermen (1997): Broedvogels van Midden- en Oost-Brabant. Provincie Noord-Brabant.
 Post, F. (1996): Havik. Natuur in Noord-Brabant: 168
 Sovon (1987): Atlas van de Nederlandse vogels. Sovon, Arnhem.
 Teixeira, R.M. (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in samenwerking met Sovon.